

ЧЛАНЦИ

Невенка Богојевић-Глушчевић*

УЧЕШЋЕ МЛЕЧАНА У ПРИВРЕДНОМ ЖИВОТУ КОТОРА У XIV ВИЈЕКУ

1. Котор позног средњег вијека оставио је изузетно богату и веома разноврсну архивску грађу. Грађа је првенствено драгоцену за изучавање културног, привредног и правног живота града и његовог становништва, али и од непроцјењиве важности за изучавање околних и других подручја са којима су град и његов житељи одржавали живе дипломатске, економске и саобраћајне везе. Котор је био у економској експанзији у вријеме владавине Немањића, у склопу чије државе се налазио од краја дванаестог до средине четрнаестог вијека. Прекоморска, у првом реду посредничка, трговина између залеђа и градова и средишта на обалама, на којој се иначе базирала привредна моћ Котора, досегла је врхунац у XIII вијеку. Већ половином XIV вијека осјећала се доминација других градова и центара у трговачким односима са Котором, што је заправо био и почетак краја трговачког престижа Которана у јужном Јадрану.¹

Сачувани подаци из нотарских књига четрнаестог вијека свједоче о томе да је Котор привлачио не само многе трговце и занатлије из других приморских градова наше обале и из унутрашњости² већ и

---

* Аутор је редовни професор на Правном факултету у Подгорици.

¹ Уп: Н. Фејић, *Которска канцеларија у средњем вијеку*, Историјски часопис, XXVII, Београд 1980, стр. 17.

² Податке о трајном и привременом боравку трговаца из унутрашњости и из приморских градова Црногорског приморја у Котору дали су познати

стране трговце, од којих су се неки трајно задржали у њему. Међу нарочито присутнима су свакако млетачки трговци који су оставили видан траг на привредни и свеукупни живот града.

Циљ наредних страница овог рада је да се на основу архивске грађе прикаже присуство млетачких трговаца, занатлија, нотара и љекара у Котору у четрнаестом вијеку, да се изложе сви правни механизми успјешног и надасве сигурног трговачког пословања са Которанима, као и примјена такве регулативе у свакодневном животу града, чиме дајемо скроман прилог изучавању овог значајног питања економске и правне прошлости средњевјековног Котора.

2. Прве вијести о трговачким вазама Котора са прекоморским италијанским градовима потичу с краја XII-ог вијека³, мада је извјесно да су такве везе међу њима постојале још много раније, вјероватно од краја Првог крсташког рата, када је трговина Италије са Левантом оживјела. Преко Котора и других градова на црногорском приморју водио је најкраћи пут од Италије до источног Средоземља, па је сасвим схватљиво да су се становници ових градова активно укључили у трговину на тој релацији.⁴

Интензивирани трговачки односи наметнули су потребу да се ради осигурања имовине и личне безбједности трговца предузму свестране мјере заштите, па је у том смислу ангажовање градова односно њихових општинских органа у уобличавању правне регулативе било неопходно.

истраживачи архивске грађе Котора И. Стјепчевић, Р. Ковијанић и Б. Храбак. Детаљно у радовима: Р. Ковијанић-И. Стјепчевић, *Бар и Барани у којоторским сџоменицима XIV и XV вијека*, Историски записи, 1973/XXVI, књ. XXX, св. 3-4, стр. 219-232; Историски записи, 1974/XXVII, књ. XXX, св. 1-2, стр. 123-140; Б. Храбак, *Подјорички њрџовци у XV, XVI и XVII вијеку њрема којоторској и дубровачкој џрађи*, Историски записи, 1973/XXVI, књ. XXX, св. 3-4, стр. 255-270.

³ К. Јиречек, *Die Romanen*, 1, 47. Посредством бискупа у Барију је 1195. године Констанца, жена цара Хенрика VI ослободила Которане општинских дажбина *анкорайџика* и *џлајџеаџџика* које су Которани плаћали у Барију, као и да им суди само црквени суд у Барију. Цит. пр. И. Синдик, *Комунално уређење Котора од џрве џоловине XII-ој до друје џоловине XIV сџољећа*, САН; Посебно издање, књ. CLXV, Београд 1950, стр. 70. О раним везама Которана са Млечанима види детаљније код К. Јиречек - Ј. Радонић, *Истџорија Срба*, Београд, 1923, књ. III, 3, 216.; С. Ђирковић, *Истџорија Црне Горе*, 2/1, стр. 29-30.

⁴ Детаљно о томе за град Дубровник и друге градове код П. Рокаи, *Дубровник и Анџонијанска Марка у средњем вијеку*, Филозофски факултет у Новом Саду, књ. 37, Нови Сад 1995, стр. 186.

Которски *Statuta* из прве половине XIV вијека садржи два члана која ово питање регулишу. Први члан 395., *De pignoribus data super nostra ciuitate*, донијет је 1316. године и представља заправо заштиту безбједности имовине трговаца путем колективне одговорности Општине, начином који је познат у скоро свим приморским комунама средњег вијека. Одредбом је било прописано да за дугове једног Которанина према странцу дужником треба сматрати било којег грађанина Котора или чак Општину⁵. У члану 396, *De ciue nostro pignorado extra ciuitatem nostram*, из исте године, утврђен је поступак који је неопходно обавити у случају хапшења неког которског грађанина ван јурисдикције града ради наплате дуга свог суграђанина. Уколико заиста дође до тога да страни трговац ради наплате дуга од неког Которанина ухапси неког другог которског грађанина и то ван градске територије било је прописано да је дужник из спорног наплаћеног потраживања одмах обавезан исплатити дуговано, те на тај начин омогућио да се ухапшени ослободи⁶.

Евидентно је пак да је и у Котору, као и другдје у приморским градовима, било непоштовања статутарних прописа који су уређивали наплату дугова странцима. У изворима се често као начин накнађивања штете у трговачким односима помиње примјена репресалија⁷, што је обично доводило и до прекида трговинских односа међу градовима⁸. Стога су тражени начини да се репресалије избјегну и да се трго-

⁵ *Statuta et leges civitatis Cathari, Venetiis 1616, cap. 395, 1316. година* ("... *Communitas teneatur praecipere illi, per quem fuissent data pignora, quod vadata, vel mittatad ciuitatem illam, vel locum, infra certum terminum, et faciat cassare, et anulare ipsa pignora...*").

⁶ *Statuta et leges civitates Cathari, Venetiis 1616., cap. 396* (... *ecce homo per quem dicebas te pignorasse me, redde mihi res meas, et sic res suas querat sicut melius poterit, et ad aliud non teneatur ipse occasionatus, nisi tantum se praesentare.....*)

⁷ Детаљно о репресалијама и о њиховој примјени у средњовјековном Дубровнику и другдје у Далмацији код Ј. Даниловић, *Репресалије у дубровачком праву XII-ој и XIII-ој века*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, VI/1972, стр. 275-295; К. Војиновић, *Sudbeno ustrojstvo republike dubrovačke*, RAD, JAZU, 108, 1892, 157-168.

⁸ Примјера ради, Котор је са Дубровником уговором од 26. XII 1257. године регулисао питање трговачких права и повластице које имају грађани једног града на територији другог. Права и обавезе су узајамне и истовјетне. Которани могу у Дубровнику слободно куповати и продавати по царини коју плаћају Дубровчани у Дубровнику, као што исто такво право имају Дубровчани у Котору. Види S. Ljubić, *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalim*, vol. I, Zagreb 1868, cap. CXVI, str. 89; Поново је то питање, очиглед-

вци узајамно осигурају, без примјене овог поступка, закључивањем посебних уговора у којима су стране уговорнице обично равноправне у правима и обавезама. Сви уговори Которана са другим градовима у вријеме његовог трговачког полета у XIII вијеку су управо такви, што је нормалан израз равноправног положаја Котора у односу на друге градове. Велике промјене на том плану доноси четрнаести вијек. Еклатантан примјер за то даје уговор Которана са Млечима закључен 1335. године у којему услове за обављање трговине диктира моћнији прекоморски савезник⁹.

3. Правила градског *Cittaiuyia* из прве половине четрнаестог вијека Которани нијесу у трговачким односима са Млечанима, како показују извори, поштовали. Врло занимљив је један докуменат из млетачкога архива који датира од 25. V 1332. године у којему је, између осталог, наведено да "због *шооа шшо млейшачки иршовци нијесу усијели реализоваиши исплаиу неких дугова које су око иродаје соли имали у Кошору у шоку мјесеца августа ирошле године ирреба иокренуиши иос-*

но због несугласица, рјешавано 5. V 1279. године; Види *Monumenta spectantia*, vol I, сар. CLXIX, стр. 119; Већ након десетак година од закључивања овог уговора имамо у октобру 1288. забиљежен нови документ по коме се Которани обавезују да плате Дубровчанима неке дугове под пријетњом узапћења имовине коју Которани имају у Дубровнику. Осим тога ниједан Млечанин ни у Дубровнику ни у Венецији не смије склопити уговор са которским трговцима, као ни да ниједан млетачки трговац не смије ићи са сољу у Котор. Допис је послат которској Општини из Млетака, будући да "*Млечени желе да као иријашељи својих иријашеља заишише Дубровник од Кошорана*"; Види детаљно у *Monumenta spectantia*, vol. I, сар. CCXXXVIII, 9. IX 1288, стр. 146. До честих прекида у трговачким везама и примјени репресалија, па чак и о ратовима које су водили Которани и Дубровчани у XIV вијеку има још података у изворима. Наводимо само један из Прве књиге которских нотара. А. Mayer, *Monumenta Catarenisa I*, Zagreb, JAZU, 1951. исп. 398 од 26. IX 1327. године. У овој исправи се наводи да се Тома Бугонов у своје име и у име својих другова цариника Киме из Улциња и Грубе Пашкова и Николе Буће из Котора обраћа Општини истичући да су им Дубровчани тиме, што су њихове оружане галије крцате соли отеле которске лађе, нанијеле штету од 14.000 перпера. Уз то се у исправи наводи да Дубровчани на писмо Општине которске нијесу одговорили и да стога, "*оишишина Кошорска уз звоњаву сакуиљена одређује одмазду ирошив Дубровчана, дајући оишећенима ираво да у Славонији и у Рашкој наиуре од дубровачких добара шипеиу и да их нико од Кошорана у шоме не смије сиречаваиши*".

⁹ S. Ljubić, *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalum*, vol. I, стр. 364, сар. DCXCVI, 30. IV 1335. године. Уп: Н. Фејић, *Кошорска канцеларија у средњем веку*, Историјски часопис, књ. 27, Београд, 1980., стр. 17.

*шуйак њреко њиховој изасланика њрошив которске Оишиине ради на-
лаише дуованих њошраживања из имовине дужника".* Занимљиво је
да је за доношење овакве одлуке гласало двадесет један члан вијећа,
док је девет било против.¹⁰

Како показују документи из наредног периода Которани су врло озбиљно схватили ову одлуку млетачких власти. Которска општина је већ шестог јула те године донијела одлуку којом се наређује "*закле-
штим судијама ѡрада Марину Голији, Гојиш Калићу и Тришуну Буће да
ѡри исилаиш дуова млеишачким ѡршовцима суде мимо и не базирући
се на Сишшуйи ѡрада".*¹¹ Очигледно да су се Которани налазили у изу-
зетно тешкој ситуацији када су се на овакав начин морали одрећи од
примјене сопствених прописа на којима се, уосталом, базирала њихова
правна аутономија у српској држави и што су такву наредбу дали су-
дијама за које су иначе биле изузетно високе казне прописане за не-
поштовање статутарних прописа. Стога и не чуди ограда дата на крају
ове исте исправе у којој се наводи "*збоѡ наѡријед наведеној овим суди-
јама нико не може ѡришвориши ниши их у ѡоледу шѡа узнемирава-
ши*"¹². Већ у августу исте године судије се приликом доношења пресу-
де у једном судском спору око исплате дуга млетачком трговцу пози-
вају на закључак Општине и Вијећа у погледу наплате дугова Млечани-
ма. Наиме за наплату дуга од 23,5 перпера који је Стоја пок. Николе
Галице имао према Млечанину *Franco Scarpatus* је тужена странка у
дужниковој кући, будући да она кућу користи. За исплату дугованог
износа понудио се старатељ дужника уз захтјев да му се изда исправа
о праву држања куће до наплате исплаћеног износа. Судије доносе
пресуду да се изврши исплата дуга на начин и под условом како је
предложио старатељ дужника, образлажући пресуду тиме да овакву

¹⁰ *S. Ljubić, Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalum, vol. I, str. 384, cap. DLXV, 26. V 1332. ("...quord nostri mercatores possint usque per totum mensem augusti proxime ire vel mittere suos procuratores solum Catarum ad exigenda sua bona, remanente omnibus aliis firmo processu... respondeatur ambaxiatoribus Catari... iustificando partem nostram et aggravando suam, et dicendo quod stamus firmi...")*

¹¹ *A. Mayer, Monumenta Catarensia I, Prva knjiga kotorskih notara, Zagreb 1951, JAZU, isp. 1016 ("...dedimus in mandatis, quod pro solutione dictorum debitorum Venetorum preter statutum indicarent ipso non obseruato, quod faciente suum posse satisfacere debita supradicta. Qui iudices nostrum mandatum adimplere volentes ultra et preter statutum multis et iudicarunt...")*

¹² *A. Mayer, Monumenta Catarensia I, isp. 1016 ("...propter quod volumus, quod de cetero pro dictis iudicis ipsos iudices uel ipsorum aliquem aliquis non valeat modo aliquo prepetualiter molestare...")*

исплату "*volentes et videntes, quod Venetis satisfierit, ut consillium et comune mandauerat*"¹³.

Око исплате потраживања млетачким трговцима било је и у сљедећим годинама доста тешкоћа, што је због укупних прилика у којима се налазио, приморало Котор да закључи посебан споразум са Млечанима око наплате дугова. Тај уговор је закључен 30. IV 1335. године. У овој погодби Млечана и Которана прије свега је регулисано питање права наплате дугова и закључено да у Котору једнако право да наплате дугове имају Которани са млетачком картом и Млечани, с тим што Млечани имају то право не само за уговоре закључена са њиховом нотарском картом него и дугове сачињене *sine carta*. Прецизирано је да се ради наплате дугова обавезују и мајке за своју дјецу и браћа за своју браћу, уколико нијесу направили по одређеној процедури јавну ограду од учињених послова и о томе имају нотарску карту. Удовице су морале у року од четрдесет дана од смрти мужа сачинити инвентар имовине јер би у противном за евентуални дуг дјеце према млетачком трговцу била сматрана њихове обавезаном читава имовина све до коначне наплате дугованог износа. Уколико брат није желио да одговара за дугове свог брата, требало је да путем јавног огласа на тргу то објави и о томе сачини упис у нотарску књигу. То исто су морали учинити и чланови трговачких друштава. Которска општина се обавезала да дужника, његовог брата или ортака држи у затвору до наплате дуга. Уколико затворени имају имовину у граду или ван њега обавеза је судија и општинских чиновника да у року од мјесец дана организују продају добара на јавној дражби и тако омогуће да се исплате дугови млетачким трговцима. Српски краљ потврђује Млечанима право да наплате казну од триста перпера уколико которски општински органи не буду строго поштовали преузете обавезе у погледу спровођења поступка и реализације наплате дугова млетачким трговцима. Суд у Котору је два дана у недјељи био резервисан за спорове Млечана: понедељак и суботу. У случају да се млетачки дужник налазио у Србији, судије би му на захтјев заинтересованог Млечанина слали позив да се најкасније у року два мјесеца појави у Котору, да исплати дуг или да одговара пред которским Судом. Уколико дужник није био у могућности да плати дуг био би прогнан из Котора и которског Дистрикта, у који се није могао вратити све док не исплати дуговано. Уговор је закључен на рок од десет година уз могућност да се од уговора одустане, у ком случају је требало годину дана унапријед обавијестити другу страну да би се на вријеме могла повући из трговач-

¹³ A. Mayer, *Monumenta Catarensis I*, isp. 1036, 10. VIII 1332. године.

ких послова. За непоштовање уговора је сагласношћу обје уговорене стране, Марина Филиповог из Котора у име српског краља и провизора млетачког, била предвиђена казна од хиљаду перпера¹⁴

Овај споразум которских и млетачких власти био је изузетно неповољан по Которане. Колики је био притисак Млечана на которску Општину довољно јасно илуструје горе цитирани пасус да родитељи одговарају за дугове своје дјеце, у вези са тим што је директно противно члану 305 которског Статута. Тим чланом је била прописана изричита забрана повјериоцима да на име наплате дуга заплијене имовину дужниковог оца или мајке, односно имовину дужниковог покојног оца коју посједује дужникова мајка и користи је као *lectum*¹⁵. Ова одредба Статута је недатирана али је врло вјероватно, како показују судско-нотарска документа, да је донијета прије потписивања овог уговора. Била је примјењивања у пракси још 1327. године, што лијепо илуструје један судски спор између домаћих трговаца и занатлија¹⁶. О примје-

¹⁴ S. Ljubić, *Monumenta spectantia*, vol I, str. 464, cap. DCXCVI, 30. IV 1335. godine (... *in primas, quilibet Caeharinus possit petere in Cataro cum cata veneti, sicut ipse Venetus, et sicut cum sus carta propria, quam sine propria.... mater non possit substrahere bona filiorum suorum...teneatur facere inventarium, quod si non fecerit... omnia bona totaliter obligata.. item quod fraters qui noluerit teneri debito fratris sui... fecisse cridari per riparium et scribi per notarium in quaterno, ... item quod socii ... quod si fecerit cridari et scribi, se nolle teneri, ... commune Cathari debeat tenere in carceribus debitorem Veneti per rationem convictum... iudices ... quilibet non observans dumtaxat, ut et dictum, penam tercentorum perperorum incidat, domino Rascie applicandam... videlicet lune et sabbati...si aliquis Catarinus debitor Veneti fuerit in Sclauoniua ... infra duos menses perveniat catarum ad satisfaciendum dicto Vebneto ... quod si debitor ille citatus fuerit et de bonis ipsius reperir non posset, quod dictus debitor forbaniri debeat de Cataro et totius eius districtus..donec integraliter suo creditori satisfecerit...).*

¹⁵ *Statuta et leges civitatis Cathari, cap. 305 (... factum vero patris, ipso patre viuente nullus possit pignorarare pro aliquo debito filijs eius, similiter matre viuente, et lectum viri possidente nullus possit pignorarare factum suum, vel viri sui pro aliquo debito filij, vel filiorum eorum.....)*. Сличну одредбу имало је будванско право. *Statut Budve, cap. 161, Che padre et madre non siano tenuti pagar debiti de figlioli*. Уп: Ж. Бујуклић, *Правно уређење средњовековне будванске комуне*, Никшић 1988, стр. 128.

¹⁶ A. Mayer, *Monumenta Catarensia, vol. I, isp. 378, 01. VII 1327*. Спорили су се Медоје Суић и Радоје, златар са Matheus Tripocanius око реализације дуга од двеста перпера млетачких гроша "*per cartam notari*". Не оспорављујући захтјев тужилаца, тужени Матија суду изјављује "*ga нема мојућносци га ис-йлаши гуовано и га сцога угућује иујсиоце га ућу у иосјед њејове имовине*". Тужиоци на овакав предлог туженог одговарају да се са тиме слажу али "*они*

ни ове норме Статута и у каснијем периоду, прије потписивања уговора са Млецима, налазимо податке у судским споровима¹⁷.

Извршење овог уговора није, управо због услова под којима је закључен, ишло без тешкоћа, што се да закључити из каснијих преписки и поступака млетачких власти према Которанима. Сасвим је логично да Которани нијесу били посве експедитивни у реализацији уговореног, како су то у уговору прихватили. Већ је непуне двије године након потписивања уговора, 1337. године, било од млетачких власти упућено которском поклицару у Млецима упозорење да су Которани "уговором у вези са њим преузели обавезу према Млечанима и да треба да је изврше и да се у расправама са млетачким власницима не треба да позивају на српског краља јер то није разложно (*pec sua excusatio de domino rege est rationabilis*). Осим тога, у њом упозорењу они истичу да ће, уколико Которани не поступиће како је у одредбама уговора наведено да би се млетачким грађанима вратила њихова добра, Млечани сами морају да заштитиће своје интересе од великих и очигледних неправди које доживљавају у градини са Которанима"¹⁸. Ипак, уговор је упркос свим трзавицама важио пуних уговорених десет година. Након истека тога рока, 1345. године, цар Душан је продужио његово важење још за двије године, уз образложење да је разлог продужења омогућавање Млечанима да наплате своје дугове у Ко-

---

не знају која је имовина туженој коју могу дејоседирати, па се њлаше да их из њоседа у који уђу не искључи мајка туженој". Након расправе суд доноси пресуду којом одређује право тужилаца на "улазак у њосјед туженој, уз услов да тужиоци имају право друшачије најлаише дугованој у случају њиховој искључења из њосједа". Тужени је у том случају морао дати јемство да ће дуг платити у року од петнаест дана. У противном тужиоци су имали право да га, сходно статутарним правилима, затворе.

¹⁷ Занимљив је један спор вођен 30. VI 1332. године. Туже се Стана, удовица Тодора Кросе, и Никола, брат пок. мајстора Томасија ради тога што је Никола ушао у Станине винограде "којих је она док живи њосједарица". Тужилца у свом захтјеву против туженог наводи "да се за све што има сјорно према њеном сину треба обрађивати њему, а да њезине њосједе мора да њаусти". Суд овакве наводе тужилце усваја и на њима темељи пресуду, што значи да је одредба о томе да родитељи не одговарају за дугове своје дјеце трговца у свакодневной примјени. А. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1006, 30. VI 1332.

¹⁸ S. Ljubić, *Monumenta spectantia*, vol. II, cap. 16 (...aliter oporteret nos providere et invenire remedium pro indemnitate et conservatione iurium dicti nostri fidelis in sic manifesto obliquo.....). Up: N. Fejić, op.cit., str. 18.

тору¹⁹. Уговор је продужен још једанпут 1348. године, вјероватно опет са разлогом неисплаћених млечачких дугова у Котору²⁰.

4. Судско нотарске књиге из XIV вијека пружају обиље података о разним приватноправним пословима Млечана и Которана на основу којих се може утврдити чиме су се Млечани бавили у Котору, које су све правне послове закључивали у Котору и са каквим правним посљедицама, које механизме правне заштите су користили до ступања на снагу споразума из 1335. године о наплати дугова, као и како је овај споразум примјењиван у пракси.

а) Бројни Млечани су у четрнаестом вијеку, нарочито у његовој првој половини, били трговци у Котору и становници града Котора. Драгоцјене податке о томе колико је било њихово трговачко присуство у Котору даје исправа од 24. II 1332. године у којој се, између осталог, наводи да су "*двје велике млечачке трговачке куће у Котору Cabalani и Quintavalli са више својих чланова биле присутне у разним пословима и да су њо свим њим пословима измирене у њиховојности*"²¹. Неке трговачке куће биле су специјализоване за набавку само једне врсте робе. Тако је, примјера ради, за добављање жита за которску општину била овлашћена трговачка кућа Perutici коју је у Котору заступао фирентински трговац Georgio Soderini²². По ангажованости и значају који су имали у граду свакако су били најпознатији Marcus Quintavalli и Sergius Quintavalli са сином Налом. За само једанаест година (1326-1337) Marcus Quintavalli је закључио у Котору деведесет правних послова, почев од задужница па до уговора о залози, миразу, поклону, куповини, продаји, јемству, реализацији заложног права, трговачким ортаклацима са Которанима и странцима²³, а Sergius Quintavalli и његов син, који се у исправама иначе означавао као "Nale из Котора, син Sergii Quintavalli", помињу се у преко тридесет разно-

¹⁹ S. Ljubić, *Monumenta spectantia*, vol. II, cap. 278.

²⁰ S. Ljubić, *Monumenta spectantia*, vol. III, cap. 72.

²¹ A. Mayer, *Monumenta Catarensia* vol. I, isp. 941.

²² *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 385 ("*...confitemur debere dare Georgio Soderini de Florentia nomine et pro patre societatis Perutiorum loci eiusdem stipulanti, facta omni ratione grani....*").

²³ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 2, 8, 9, 22, 27, 28, 73, 83, 89, 98, 111, 133, 162, 181, 182, 226, 398, 406, 457, 458, 459, 461, 464, 465, 502, 555, 558, 567, 570, 580, 587, 588, 594, 604, 615, 679, 721, 729, 730, 765, 766, 789, 790, 791, 794, 833, 871, 886, 888, 889, 891, 893, 894, 896, 897, 898, 899, 941, 984, 1015, 1024, 1044, 1079; *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 61, 71, 86, 411, 1042, 1137, 1718.

врсних исправа, међу којима свакако предњаче задужнице²⁴. Nale се и настанио у Котору гдје се оженио Которанком Дешом, сестром Мартола, пок. Петра Мартолова. Исправа закључена 25. X 1326. свједочи да је Дешин брат обећао Nali на име њеног мираза кућу у Котору, процијењену на 350 перпера млетачких гроша, новца 650 перпера млетачких гроша те седамдесет осам асагија злата, одијела и слушкињу²⁵. У исправи сачињеној истог дана потврђује се пријем дијела мирзних добара и установљава обавеза Дешиног брата да у року од три године исплати и да обећана миразна добра и новац²⁶. Sergius Qintavalli није дуго иза закључења брака свог сина живио, судећи по једној исправи од 15. VIII 1330. године у којој се као зајмодавац наводи Nalle, син пок. Sergii, трговца²⁷. Nalle је, иначе, био међу петнаесторицом најбогатијих Которана. Заједно са њима је 25. I 1332. године позајмио которској општини 650 перпера за шест мјесеци од дана закључења уговора, уз камату од 10%.²⁸ Живио је у дијелу града који је настањивала которска властела и гдје су били репрезентативни которски комунални и црквени објекти²⁹.

У Котору су се настањивали и ступали у службу код познатих которских златара венецијански грађани. Тако је 02. X 1332. године Donetus, син Млечића Nicolaus, ступио у службу код златара Савина на рок од годину дана за плату од тридесет перпера и храну. Такође су склопили споразум да ће у случају Савиновог одласка у Србију Donetus имати право да га прати за храну и годишњу плату од четрдесет перпера плативих у мјесечним ратама³⁰. Код златара Савина је радио и Млечанин Nascienbene. У исправи од 27. IX 1333. године овај Млечанин се обавезује чак да неће служити ниједног другог златара у Котору осим Савина, као и да неће са било којим од других которских златара

²⁴ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 37, 44, 45, 86, 100, 149, 150, 199, 200, 201, 203, 336, 339, 33, 370, 371, 512, 621, 631, 778, 863, 890, 943, 969, 971, 982, 1054, 1125, 1250.

²⁵ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 149.

²⁶ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 150.

²⁷ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 621.

²⁸ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 890 ("...et Nale Sergii Cantaualli sexcentos perperos denariorum venetorum grossorum, quos obligamur eis restituere per totum mensem iulii proxime venturum.....")

²⁹ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1125 ("...episcopus noster Catharensis, pro maiori sue domus honestate duas portas, ..inter dictam domum suam et domum Nale Sergii Cantauelli.....").

³⁰ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 117.

тара поћи у Србију³¹. Раније постигнути и по заједничком договору брисани поднесак о томе да *Nasciebene* ради на двије године код Савина уз плату која се даје у мјесечним оброцима и која је у првој двадесет четири а у другој години тридесет четири перпера овим је накнадним споразумом заправо прихваћен³². У Котору је познат био и златар мајстор *Matheus de Ripa* из Венеције. Код њега се као помоћник у послу ангажовао 12. I 1337. године на рок од годину дана такође странац *Paduanus* пок. *Magister Marchesius*, златара из Падове. Имао је плату од двадесет пет перпера и храну. За непоштовање уговорених обавеза била је стимулисана висока уговорна казна која је износила трећину помоћникове плате³³.

Златари су ступали у разне правне послове, најчешће су били зајмодавци и јемци. Новчани износи за које јемче су били изузетно високи, што се у потпуности уклапа у занатско-трговачки миље средњевјековног Котора, што свједочи о томе да су заправо град држали трговци и са њима скоро потпуно економски изједначене или чак и имућније занатлије. Тако се, примјера ради, ради реализације права на регресирање новчаног износа од осамдесет перпера од Млечића *Jacobella Bollani* обратио суду 25. VIII 1332. године златар *Raden* из Фору-мјулија. Право на повраћај новца по судској пресуди овог спора златар је реализовао у року од петнаест дана.³⁴

У Котору су се бавили крзнарским занатом и трговином кожом, уз домаће занатлије и трговце, и странци из сјеверне Албаније и Млетака. Подаци о ангажованости ових занатлија показују да је у Котору, у времену које обрађујемо, прерада коже била уносно занимање и да је била изузетан извор прихода. Непрерађена кожа је служила и као платежно средство или пак као залога за исплату дуга, при чему су у том погледу предњачили албански и млетачки трговци, тако је, примјера ради, познати трговац *Ducaguin* из Скадра ради исплате дуга од 121 перпера закључио 28. X 1336. године уговор о залози са повјериоцем Млечанином *Canninus Iurius* и као гаранцију дао 414 јарећих и овнујских кожа. Ако у уговореном року не буде исплаћен дуг повјерилац је

³¹ *Monumenta Catarensis*, vol. II, isp. 450, 27. IX 1333

³² *Monumenta Catarensis*, vol. II, isp. 400 ("... *Nascien bene et magister Sauinus concordarunt ad inuicem, quod dicta carta cancellaretur....*").

³³ *Monumenta Catarensis*, vol. II, isp. 1416 ("*Ego Paduanus condam magistri Marchesii, aurificis de Padua, loco me cum magistro Matheo de Ripa Venetis aurifice ad sereuendum sibi fideliter in arte sua predicta...*")

³⁴ A. Mayer, *Monumentas Catarenisa*, vol. I, isp. 1020 ("... *sententialiter diximus, quod hinc ad quindecim dies proxime venturos predictam pecuniam eidem Raden integre debeat persoluisse....*")

имао право да прода коже "*ad omnem risicum et fortunam*" дужника, као и да у случају евентуалног мањка тражи од дужника доплату до износа потраживања.³⁵

Млетачки грађани су и додатно улагали новац ради поспјешивања ове дјелатности и ради стицања што веће добити. Илустрован је у том погледу један уговор о ортаклуку из октобра 1335. године који су закључили крзнари Petrus из Форумјулија, син пок. Iacobus из Региа, и Marinus шепави из Граца, становници Котора, са Golioso пок. Matheus и Egidius пок. Micolus мајстора Gentileus из Auximo о томе да ће радити у Котору као крзнари у ортачкој заједници за Golioso и Egidius. Због тога су крзнари примили од Голиоса и Egidius као ортачки улог 75 перпера млетачких гроша на добит, тако да двије трећине добитка и губитка припада њима, а трећина двојници других ортака. Рачун о обављеним пословима требало је давати једанпут у шест мјесеци, али се то право могло и раније остварити на захтјев било које ортачке стране³⁶. Крзнарски посао је у Котору био на цијени, што потврђују и подаци о томе да се на учење овог заната у првој половини четрнаестог вијека упућује скоро у истој мјери као и на обуку за обављање филигрантских и столарских послова.³⁷ У Котору су као познате занатлије били и ковачи из Млетака. Међу њима је свакако био посебно познат Giulio пок. Ser Bonavicino из Падове³⁸.

У првој половини четрнаестог вијека у Котору су настањени и били на служби у важним градским службама млетачки љекари и нотари. Остајали су обично у граду трајно, склапајући бракове са Которанкама. Редовно су узимали дјевојке из которског залеђа за кућну послугу³⁹, чак их и удавали⁴⁰. И дјеца рођена из тих бракова остајала су трајно да живе у граду⁴¹. Женска дјеца су се удавала и ван Котора у блиска градска средишта, Будву, Дубровник или Задар⁴². Мимо професионалне ангажованости нотара и љекара на пословима за које су

³⁵ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1338.

³⁶ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1233

³⁷ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 698 (25. VII 1331) i 786 (30. X 1331.).

³⁸ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1215

³⁹ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 71.

⁴⁰ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 951.

⁴¹ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 212, 213, 227, 118, 239, 343, 379, 510, 602, 1117; *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 113, 1387, 1395, 1412, 169.

⁴² A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 212, 213.

иначе примали сталну плату од Општине⁴³, значајно је њихово присуство у разним пословним трансакцијама са појединцима-трговцима и другим страним и домаћим пословним људима у Котору. Тако је, примјера ради, љекар Albertinus из Млетака био чест јемац млетачким трговцима у наплати дугова за домаће становништво. Алберто је тако платио Млечићу Marco Bonno из Венеције дугове које су имали которски грађани Никола Буђе, Сергије и Мате Трифуна Јаковљева. Заступник Marco Bonno из Млетака је потом, како слиједи из једне признанице од 25. VIII 1335. године, успио да од дужника рефундира у Албертову корист двије трећине тих дугова⁴⁴. Дешавало се да у реализацији тих наплата од домаћег становништва Albertinus постане сопственик непокретности, будући да другачије није могао наплатити за исплаћени дуговани износ⁴⁵. Иначе је, судећи по документима, Алберто на разне начине покушавао да наплати дугове. Најчешће се цесијом вршио пренос дуга на дужникову родбину, што му је, вјероватно, било најцјелисходније рјешење које је у пракси давало ефекте. Тако је потраживање од педесет перпера које је имао као заступник Ивана и Алберта Венецијана из Млетака против Николе Катене пренио на Николиног брата Петра, будући да је овај платио Николин дуг⁴⁶. Алберто је био пуномоћник у наплати дугова у Котору и удовици трговца Marchus Bonno⁴⁷. Алберто је склапао и низ разних правних послова у своју корист, најчешће зајмова, које је у неким, рјетим, случајевима, успијевао да благовремено наплати од дужника⁴⁸. У Котору је у првој половини XIV вијека на служби и млетачки љекар Francisco који није био познат као претходник по некој значајнијој улози у пословним трансакцијама. Прије би се могло, по једној исправи од десетог децембра 1326. године, закључити да је у таквим пословима био познатији његов зет Бенко који се бавио трговином сребром⁴⁹. Исто се може тврди-

⁴³ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1174. Признаница сачињена 18. 02. 1335. године свједочи о томе да је Magister Petrus Valens из Рима, градски љекар примио од которске Општине читаву плату за пола године за коју јој је служио.

⁴⁴ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 113.

⁴⁵ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1698; A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 379, 510, 602.

⁴⁶ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1412.

⁴⁷ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1387, 1395;

⁴⁸ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 118, 239.

⁴⁹ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 227 (".. *Quam spero habere cum Bence, genero Francisci speciarii de Venetiis, quond ipse Pale vice et nomine meo... qutourdecim libras argenti...*").

ти и за Petrus Valens, љекара из Рима, који се у Котору задржао пола године у градској служби⁵⁰ и љекара Giuliermius из Падове⁵¹.

Которски нотари прве половине четрнаестог вијека били су у приличној мјери укључени у привредни живот града. Разлике у том погледу није било између домаћих и страних нотара. И Которанин Петар Витов и Млечани Phylippus из Осима и Petrus Savignius из Милана често су помињани у нотарским документима⁵². Обично су, будући имовински јачи, били зајмодавци већих новчаних свота за прекоморску трговину на велико. Велики новчани износи (преко двеста до пет стотина перпера) свједоче о статусу которских нотара и улози коју су, нарочито по основу имовинског стања, могли имати у граду у XIV вијеку. Зајмопримци су били најчешће домаћи трговци⁵³, мада није занемарљив ни број докумената у којим су зајмопримци Дубровчани и становници градова јужне Албаније⁵⁴. Занимљиво је истаћи да постоји један нотарски инструмент у којему се градски судија, иначе чувени которски патрициј Марин Мекша, јавља са Михом Буће као зајмопримац на износ од 384 перпера млетачких гроша од Млечанина Rimbaldus Bonni⁵⁵. У неким уговорима укључени су у овакве послове и нотари реви сродници по мушкој линији другог и трећег степена сродства⁵⁶. У неким случајевима се улазило у посјед дужникових некретнина, будући да ови нијесу били у могућности да исплате дуговано. Тако је, илустрације ради, Егидије, унук нотара Филипа из Осима 20. VIII 1336. године добио судским путем осам квадрањола са по стотину чокота лоза у Тивту од Трипуна пок. Мартола Лекије, ради тога што дужник, поменути Мартол, није на вријеме исплатио дуг од 265,5 перпера. Егидије је добио дуговано у дуплом износу, зато што се у овом спору примијенила норма Статута која прописује доношење казнене контумационе пресуде. Наиме, тужени се овако осуђује за случај неблагов-

⁵⁰ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1174.

⁵¹ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 449.

⁵² Primjera radi u A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 161, 205, 472, 618, 1173, 1262, 1302, 1310, 1311, 1324; *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 896, 1059, 1081, 1284, 1682 i niz drugih.

⁵³ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1262, 1311.

⁵⁴ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 618.

⁵⁵ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1063 ("... Nos Pascalis Bartholi et Marinus Mesche, iurati iudices, testamur aperte, quod Micho Buchie et ego Marinus predictus cum eo confessi sumus nos debere dare Rambaldo Bono de Venetiis trecentos et octuagintaquatour denariorum ventorum grossorum, quos obligor sibi....")

⁵⁶ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1284, 1682.

ременог одазива судском позиву и непоштовања судске забране о изласку из града за случај вођења спора у којему је пасивно легитимисан⁵⁷. У фебруару мјесецу наредне године Егидије је опет на основу судске пресуде имао право чак на сву покретну имовину Трипуна пок. Гргура Белецијева. То своје право он је нотарском картом сачињеном 24. II 1337. године пренио на Петра Катенина, познатог которског трговца и једног од најмоћнијих Которана прве половине четрнаестог вијека⁵⁸.

б) Од свих исправа сачињених у првој половини четрнаестог вијека између Которана и Млечана свакако су најбројније оне које се односе на уговоре о промету роба широке потрошње и трговачким уговорима навелико са сољу, металима, житом, кожама, вином и дрвеном грађом. Одмах иза њих долазе по бројности судски спорови у вези са реализацијом уговорених обавеза или пак апстрактне задужнице или признанице о исплати дугованог. Бројност ових уговора и начин правног обезбјеђивања њиховог извршавања илустративно потврђују да су Котору у XIV вијеку били присутни утицаји права приморских комуна са обала Медитерана и да су управо правни механизми који су коришћени у тим средиштима давали сигурност свим страним трговцима за склапање пословних аранжмана са Котораним. Но, како је на почетку рада већ наведено, та присутност је, бар што се тиче наплате дугова, била све до средине прве половине XIV вијак у великој мјери формална, што је и условило да Млечани посебним уговором са которском Општином сигурније и трајније обезбиједе исплату свих дугова у Котору, било да су дугови од комуне которске или пак појединца.

У трговинским трансакцијама са Млечанима често се помиње которска Општина⁵⁹. Забиљежено је до 1335. године неколико исправа у којима се констатује да је Општина измирила уредно своје обавезе према Млечанима⁶⁰. Знатно су бројније оне исправе у којима се констатује немогућност испуњења дуга или дугова због новчаних потешкоћа Општине, те истовремено пружено рјешење за наплату потражи-

⁵⁷ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1059 ("... *secundum formam statuti posuimus pro duplo octuaginta perperorum.. extimatas per extimatores datos per curiam, dicentes per sententiam secundum formam statuti contrauitacions per contumaciam...*").

⁵⁸ *Monumenta Catarensia*, vol. III, isp. 1081

⁵⁹ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 55, 611, 612, 1106, 1530, 169, 1646, 1012, 1668; A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 736, 890, 302, 377, 867.

⁶⁰ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 302; *Monumenta Catarensia*, vol. II isp. 1530.

вања путем солидарне гаранције богатих грађана Котора за исплату дуга или пак од њихове стране извршена непосредна исплата дуга. Тако заклете градске судије и градски цариник издају 21. X 1334. године признаницу Фирентинцу *Bernando Cattani* да ће му платити у року од два мјесеца општинску дуг од двјеста десет златних дуката, уз клаузулу да ће у случају непоштовања наведеног бити укамаћен износ за 20% годишње све до коначне наплате повјериоцу⁶¹. Одмах након овога слиједи са истим даном датирана нотарска исправа у којој се десет богатих Которана обавезује да јемче дужницима из претходног уговора у случају било какве штете која би могла проистећи ради извршавања преузетих општинских дугова⁶². У јануару 1332. године Општина је чак извршила позајмицу од шест стотина перпера са каматом од 10% на рок од шест мјесеци од угледних Которана ради наплате дугова и као залог им дала царинарницу града са свим приходима. Оваком уговору нико није смио правити примједбе, јер би у противном платио краљу и повјериоцима по пет стотина перпера глобе. Врло ригорозни уговорени услови по которску Општину упућују на закључак о крајње озбиљној и по њен опстанак и функционисање градских служби изузетно тешку ситуацију почетком 1332. године⁶³. У неким случајевима када су јој то свакако дозвољавале финансијске прилике, Општина се понашала крајње заштитнички у односу на своје суграђане, па је у случајевима када је пријетила опасност граду због неизмирених обавеза појединаца преузимала њихово испуњење, како се то може закључити из једног прилично дугог документа из 1327. године. Дуг Марка Балдвина од двјеста двадесет перпера који је исти имао према млетачким трговцима Општина уплаћује одмах по приговору добијеном писмом од млетачког дужда 10. VIII 1327. године⁶⁴.

Упркос наведеном примјеру, ипак се у цјелини гледано из коришћене грађе може тврдити да број исправа у којима се констатује благовремено испуњавање дужникових обавеза није занемарљив⁶⁵. Од седамдесет пет закључених уговора страних трговаца забиљежених у Првој нотарској књизи⁶⁶ реализовано је тридесет пет благовремено и о

⁶¹ *Monumenta Catarensia*, vol. II isp. 611.

⁶² *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 662.

⁶³ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 890.

⁶⁴ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 377.

⁶⁵ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 613.

⁶⁶ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 8, 19, 21, 22, 24, 27, 28, 29, 45, 46, 70, 73, 77, 78, 80, 88, 89, 90, 98, 100, 105, 108, 111, 120, 121, 122, 128, 133, 150, 157, 158, 162, 163, 181, 182, 183, 196, 199, 200, 203, 218, 226, 235, 303, 320,

томе сачињена ваљана карта⁶⁷. Исплате се обично врше лично, мада је и исплата за другог функционисала у свакодневној пракси. Тако је, примјера ради, 29. II 1336. године Трипун Бућа из Котора исплатио Млечанину Rimbaldus Bonni у име свог зета дуг из нотарске књиге у износу од 295,5 перпера⁶⁸. Исплата преко дужниковог пуномоћника била је такође присутна у свакодневној пракси. Од поменутих исплата десет су учињене преко пуномоћника⁶⁹. Преко пуномоћника је примила исплату дугова од неких которских трговаца Бенада, удовица Марка Бонија из Венеције⁷⁰ и неки други млетачки трговци⁷¹. Уговорене обавезе су уредно испуњавали и то било лично било путем пуномоћника и страни трговци у Котору у њиховим међусобним трансакцијама⁷². Постоје подаци да је у неким случајевима било и одступања од таквог понашања, када су у питању Млечани. Тако је, примера ради, специјално ради утјеривања дуга од Млечана Nicolletus Nigro Млечанин Jacobello, син пок. Besantius Marcius именовао двојицу својих млетачких суграђана 2. VI 1332. године⁷³.

ц) Као гаранцију за исплату потраживања млетачки трговци су у Котору користили међусобно и са которским грађанима и лична и реална средства обезбјеђења. Често је била у примјени и уговорна казна, као и комбинација реалних и личних средстава обезбјеђења. Као предмет залогe обично је домаће становништво користило некретнине, кућу или земљиште, најчешће засађено виновом лозом или житом. Страни трговци су залагали транспортна средства, као примјера ради, како се наводи у једној исправи од 28. III 1335. године у којој је Братослав, син Луке Целза из Молфете за сигурну допрему хиљаду моди-

---

468, 565, 566, 567, 570, 573, 587, 588, 591, 593, 594, 603, 604, 605, 609, 611, 613, 615, 640, 647, 650, 656, 696, 701, 721, 723, 725.

⁶⁷ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 9, 23, 25, 26, 83, 96, 118, 208, 239, 240, 274, 336, 370, 456-462, 465, 554, 557, 558, 636.

⁶⁸ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1594 (".. a Triphone Buchie de Catharo soluenti nomine et pro parte Gradislau Gonni, generi sui, perperos ducentos et nonginta cum dimidio denariorum...").

⁶⁹ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 671, 675, 679, 700, 722, 729, 731, 735, 766, 770.

⁷⁰ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1387, 1395.

⁷¹ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1024, 1023

⁷² *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1331, A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 892, 899, 900, 219, 250, 824, 943, 343, 315, 321, 1216.

⁷³ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 655.

ја уља у одредишну которску луку заложии Леонарду, сину Donatus Varache из Трена, лађу која је усидрена у которској луци⁷⁴.

Од личних средстава обезбјеђења испуњења Млечани су најчешће користили јемство, када су у питању појединци и уговорну казну када је у питању которска Општина. У пракси је долазило и до реализације уговорних јемстава, о чему су сачуване исправе којима се потврђује исплата дуга преко јемца или се пак спор јемца и дужника око регресирања учињене исплате. Тако се у исправи од 10. VIII 1332. године наводи да Млечић Jacobello Bellogello тражи од Франа Ваклеше исплату двадесет шест перпера будући да је био јемац Которанина Сисоја за дуговани износ. Јемац је био спреман да плати дуговану суму. Суд га је упутио на парницу са главним дужником ради регресирања исплаћеног новца⁷⁵. Златар Радин из Форумјулија је 25. 08. 1332. године тражио од горе поменутог Млечанина Jacobello Bellogello као јемца Marinus Siraqui, осамдесет перпера ради наплате Мариновог дуга. Суд је обавезао јемца на исплату дуговоаног у року од петнаест дана од дана расправе вођене о томе⁷⁶. Ради регресирања јемства вођена је расправа између млетачких трговаца Nicholaus Bellogello и Phylippus de Mullino и Которанина Трипа Гуше. Филип је јемчио за Гушу и платио дуг Николи. Никола тражи да се исплати Филип из трговачке робе коју имају дужник и његов зет, а која роба је депонована код складиштара Петра Гостова. Суд наређује Петру да обавезу према Филипу испуни, што је овај и учино. Ради регресирања новца Петра су упутили на парницу са Гушом⁷⁷. Дужници нијесу могли увијек регресирати јемцу исплаћено, па је у тим случајевима јемац био наплаћен од продате дужникове непокретности или би пак добио његове непокретности in totum. Такав случај је забиљежен у исправи од 10. IV 1333. године када је Которанин Иван Дабронов, који је био јемац Млечанину Marcho Quintauallo, за исплаћени дуг од двјеста педесет перпера ушао у посједе дужника Руже, удовице Марка Гакулане и њезиних синова.⁷⁸

Уговорне казне у трговачким трансакцијама которске Општине и млетачких трговаца биле су уобичајене у то вријеме за све послове у којима је предмет продаја роба навелико. У том погледу није прављен никакав изузетак када је у питању Општина. Казне су биле фиксне, на износ од 200-500 перпера и судећи по исправама најсигурније лично

⁷⁴ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1219.

⁷⁵ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1043.

⁷⁶ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1020.

⁷⁷ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1075.

⁷⁸ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1079.

средство обезбјеђења, будући да у исправама анализираног периода нијесмо, осим само у једном случају, забиљежили њихову примјену⁷⁹.

Велики број исправа из прве половине XIV вијека у којима се користе реална обезбјеђења испуњења уговорених обавеза⁸⁰. Као предмет залогe служе најчешће куће у граду и обрадиво земљиште у градској околини. Како показују исправе, многи су Млечани реализовали уговорене залогe и долазили до некретнина у Котору управо због немогућности дужника да испуне примарну уговорну обавезу. У неким исправама се констатује улазак повјерилаца у некретнине за двоструки износ дуга⁸¹, у неким се врши продаја добара и наплата у једноструком износу⁸², негдје је то остављено на сопствену процјену повјериоца⁸³, а у неким су се случајевима плаћале и главнице и глоба на дугови износ⁸⁴.

Наплата дугова је у неким забиљеженим случајевима остваривана доста тешко, иако је до њене реализације долазило судским путем. За наплату дугова могли су бити тужени сви они код којих се налазе некретнине туженог било да су то његови насљедници, сродници до трећег степена сродства или пак само они који користе добра дужникова. За покриће мужевљевих дугова користила се и миразна имовина. О таквим захтјевима повјерилаца има занимљивих података у низу исправа. Тако је Rimbalduс Воппо тражио од кћери пок. Пала из Котора да ми оне исплате дугове свога брата. Оне одбијају тужиочев захтјев, приговарајући да не посједују ништа од имовине. Исплата дијела дугованог намирена је из дужниковог дијела очева иметка, што је било недовољно и због чега је повјерилац добио право да се судским путем у року од три мјесеца покуша наплатити из новостечене имовине дужника⁸⁵. На сличан начин разријешен је спор млетачких трговаца Marka Quintaualli и Rimbalduс Bonni са кћерима пок. Павла Хвалина. Трговци траже од Павлових кћери да плате очев дуг зато што посједују његов иметак. На исплату дугованог осуђен је њихов брат будући да

⁷⁹ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1027.

⁸⁰ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 379, 383, 500, 502, 509, 510, 512, 532, 548, 602, 979, 765, 406, 447, 448, 449, 450, 451, 973, 984, 987, 1015, 1037, 1042, 1044, 1219, 686, 939, 1047, 1059, 923; *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 88, 89, 90, 1096 i niz drugih.

⁸¹ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 447, 448, 449.

⁸² A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 449, 984, 987, 383, 379.

⁸³ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 548, 532.

⁸⁴ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 451, 450.

⁸⁵ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1037.

је он једини од насљедника имао цјелокупан очев иметак⁸⁶. Миразна кућа жене Марка пок. Марка Кулова припала је Jacobello Bellogello судским путем у парници вођеној 10. VIII 1332. године ради исплате новчаног дуга по нотарској карти⁸⁷.

Судећи по нотарским картама, а нарочито по неким тестаменти-ма који су прављени у Котору од угледних млетачких трговаца и привредних посленика јасно је да су Млечани били у привременом или понекад сталном посједу виноградских некретнина и градских кућа, складишта и дућана. Тестамент Leonardus Balbo, чувеног венецијанског трговца то најбоље илуструје⁸⁸. Са тако стеченим непокретностима су млетачки трговци трговали, продавали их, или се, ако су куће у градском центру, у њима настањивали. Раније наведени случај са Млечником Налом који се трајно настанио у Котору то потврђује. Кућу у центру Котора је 7. III 1332. године имао Млечанин Jacobello Volani који је дијелио са двојцом браће из породице Сарани, једном од најугледнијих которских породица⁸⁹. Винограде у плодном Магарисију имао је Phyllipus de Mullino и то на црквеном земљишту, за коју земљу је био осуђен 30. IV 1332. године да плаћа цркви закупнину⁹⁰. Земљиште које је добио путем реализације залогe ради наплате дуга од седамдесет перпера Млечанин Marco Quintauallo је продао 13. X 1327. Мату Смалотину⁹¹. Да дође до раније изгубљених породичних некретнина успио је Которанин Палма пок. Басилија који је од Млечана Rimbaldu Bonno и Marchus Quintaualli купио виноград који је некада био Јунија Басилијева⁹².

Млечани су у Котору имали знатне количине злата и сребра. Добијали су их од Которана којима је оно служило као гарант за исплату дуга. Тако је Фирентинац Georgio Soderini, који је заступао друштво Перуција у Котору, тражио 20. VII 1335. године дозволу од суда да прода залогe од сребра и злата које је примио од Словена и Латина града и котара которскога за продано им жито, будући да се нијесу појавили на поновљено оглашавање за исплату дуга. Судије су дале залогопримцу рок од мјесец дана чекања ради евентуалне испла-

⁸⁶ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1044.

⁸⁷ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1042.

⁸⁸ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 258.

⁸⁹ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 973.

⁹⁰ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1014.

⁹¹ A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 406.

⁹² A. Mayer, *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 1015.

те дугова, након којег истека су му припадали у цјелини залоге у сребру и злату⁹³.

5. Након потписивања споразума из 1335. године о наплати између Млечана и Которана ситуација у погледу наплате дугова од которских грађана се, судећи по грађи, примјетно поправила у односу на пређашње стање. Није забиљежен ниједан спор у нотарским которским књигама око наплате потраживања од појединаца, што указује на сву озбиљност са којом су Которани пришли реализовању овог споразума. Чак би се могло рећи да је толика одговорност према Млечанима ишла на штету Општине и њених грађана. На инфериоран однос которског изасланика у Млецима и штети која је из таквог односа проистекла за Которане свједочи и једна исправа из априла 1336. године у којој се због прекорачења мандата који је имао у Млецима кажњава градски посланик Марин Филип⁹⁴.

Забиљежени судски спорови са Млечанима око исплате дугова односе се на случајеве у којима се као дужничка страна појављује которска Општина. Општина је била у великим финансијским недаћама због неизмирених обавеза. Сопствени спас је тражила у моћним градским трговцима намећући им административним мјерама обавезу плаћања општинских дугова Млечанима. Тако су општински дуг од двјеста десет перпера Фирентинцу Bernandus Cattani обећали заклето судије града и градски цариник да ће платити у року од два мјесеца од дана састављања исправе о дугу⁹⁵. За сву штету коју би евентуално дужници могли имати од такве исплате гарантовали су десеторица најугледнијих Которана⁹⁶. У исправи с краја априла 1336. године се констатује *"да је которска Општина намећула обавезу неким својим грађанима да позајме новац за исплату кућене соли, те им сада новом наредбом тражи да те новце дају цариницима соли ради избјегавања већих штења до којих би услед невлађања страној дуа мојло доћи"*⁹⁷. Иначе су и сами Млечани били врло енергични у наплати дугова, предузимајући и мимо суда самоиницијативно разне мјере око наплате. Тако је трговац Petrucius Iuncte из Пистоје пред градским судијама изјавио да има велике количине ускладиштеног општинског жита у својим складиштима да се од њих жели ослободити, те да ће

⁹³ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 918.

⁹⁴ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1012.

⁹⁵ *Monumenta Catarensia*, vol. I, isp. 611.

⁹⁶ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 612.

⁹⁷ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1668.

стога исте продати и претворити у потраживање према Општини⁹⁸. Исплату дуга од которске општине тражио је у априлу 1337. године Млечанин *Francso Scarpasius*. Општина је позвала имућног Которанина Тому Бугонова да исплати дуг, што је овај и учинио⁹⁹. Дуг је плаћен *Andriolus Venesianni*, Сцарпаџијевом заступнику. О исплати је сачињен инструментум истог дана¹⁰⁰.

Исправе с краја XIV вијека потврђују да се ситуација у погледу наплате дугова са Млечанима није битније измијенила у односу на стање с почетка XIV вијека. И даље су коришћена иста средства обезбјеђења извршења, с тим што би се можда могла истаћи блага предност личних у односу на реална обезбјеђења и што се наплата дугова код личних обезбјеђења могла обављати не само у Котору већ и у другим приморским центрима са наше и италијанске обале. У већини сачињених задужница стоји клаузула додата основном споразуму о томе да се као мјесно надлежан суд одређује не само суд у Котору гдје је исправа сачињена него и судови у Дубровнику, Задру, Анкони и другим приморским трговачким центрима¹⁰¹.

⁹⁸ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1646.

⁹⁹ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1106.

¹⁰⁰ *Monumenta Catarensia*, vol. II, isp. 1530.

¹⁰¹ Државни архив у Котору, *Acta notarilia*, vol. III (1395-1400), (*Сугско нојарски сјиси*, необјављена грађа у даљем тексту означени као СН III0, стр. 296-297, исп. 2, 04. IV 1396. Nos Radoye Dimitrayisch, caligaritus et Stoicho Urasinousch, caligarius, de Catharo, confitemuer in solidum ad mellius teneatur debere dare et soluere Mrxe de Boliza de dicta ciuitate septaginta perperos triginta grossos de Catharo quos sibi permictamus dare et soluere hinc ad tres menses proxime venturos. Et sine autem volumus et contentamur per quo dictos yperperos sint in pena de quinque in sex super nos et omnia bona nostra ad mellius firmitatem ut dictum est. Volents pro predictis possit conguerionaliter et personaliter Cathari, Ragusij, Jadra, Aqncone et Venetis et qualiter in omnibus loco, villa, civitas et foro ubi nunciationus et de predictis requisites. Renunciantes ad maiorem cautelam omnes predictis omnibus legibus, statutarum, reformationis, terminus et iudices et consuetudinibus et ferijs quibustusque quibus cautelam predicta uti possint in terrenum auxilium et fenorem et ad party obligare et concordionem. Actum Cathari presentibus dompnos Marino quondam Marcho Mexe iuratu iudices et Marino de Bisante, auditore..."); SN III, str. 625-626, isp. 2, 7. I 1399. ("...Ser Antonius de Lapagena de Missina patronus Aquino Nauizy existence ad presens in porta civitate Cathari parte una et Guiliermus Calafatus de Missina eius socius ex parte altera..... et se obligavit una pars alteri et altera alteri attendere et obseruare non contra facit ut nuono aliquo modo racionem ut contro sub pena duabus XXV auri apoha.... volentes per perdictos firmitatis attendere et obseruare possit con arbitro et personaliter un Catharo, Ragusi, Jadra, Ancone et Venetiis, novatio per omnes

Nevenka Bogojević-Gluščević

VENETIANS IN INDUSTRY LIFE OF KOTOR IN THE 14-th CENTURY

Summary

Two court and notary books of the 14-th century offer an abundance of data about various legal matters of Venetians in Kotor. Numerous Venetian merchants supplied Kotor with different consumer goods. They also bought different goods in Kotor such as metal from well-known mining areas in Serbia and later traded them. Some Venetian merchants decided to stay and live in Kotor, continuing to deal with crafts and trade, which brought benefits to both them and the city. Well-known Kotor goldsmiths, filigree craftsmen, manufacturers of silk, fur and leather were from Venice. Local merchants had a great share in supporting craft and trade of Venetians in Kotor by investing considerable amount of money in their business, thus gaining very high profits.

Venetian doctors and notaries had an important role in Kotor in the 14-th century. In addition to their professional engagement for which they received regular commune salaries, they also took significant part in the economic life of the commune since they had a great influence on money flows in the town owing to their authority and wealth. In most cases they gave loans to Kotor merchants or represented Venetian merchants in collecting debts from people from Kotor.

The largest number of documents from the first half of 14-th century referring to the Venetians in Kotor and Venetian merchants in concerned with stipulating sale contracts and abstract promissory notes and their completion by either individuals of Kotor community. Generally looking collection of debts of Venetian merchants in Kotor was in arrears and incomplete. In most cases, stipulated contracts were fulfilled by means of court enforcement of mortgages, guarantees or contractual penalty as mechanism that were most often employed for provision of realisations of obligations. A lot of preserved documents support the fact that the Venetians acquired considerable movables and immovables in Kotor and the Kotor District.

---

terras, civitas, castra et loco Ragusij. Apulie ut silicet et qualiter in omnibus locis ubi una pars requisierit altera alterum de predictis uti aliquo predictorum et omnibus alijs mercatoribus condicet Cathari et extraneus de Catharo...").

Huge difficulties that the inhabitants of Kotor as regards settling their dues to the Venetians on one side and the importance that Kotor as a transit port had for the Venetians on other side, influenced Kotor and Venice authorities, several times during the first half of the 14th century, to seek and stipulate contracts on settlements of dues payable by the municipality of Kotor and by individuals. The position of Kotor in these negotiations was clearly illustrated by the contract from 1335. Which prescribed very rigid measures to be applied against the citizens of Kotor in case they did not settle their dues. Being as strict as that, as can be observed from the documents, they made Kotor merchants fulfill in practice stipulated obligations that they had towards the Venetians. Regarding the collection of debts from the municipality of Kotor, this contract was fully observed except for a few sporadic exceptions which were eventually fulfilled by the Kotor municipality after the litigation.

In the second half of the 14-th century Venetians continued coming to Kotor. Practically nothing changed in the attitude of Kotor towards the Venetians regarding the creation of equal conditions for business in relation to the previous time. Despite its extreme significance and economic power, the Municipality still had a subordinate role as compared to the more powerful Venetian Republic.